

До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01
Національного університету
«Одеська юридична академія»
(65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23)

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата юридичних наук, доцента,
завідувача кафедри теорії та історії держави і права Тернопільського
національного економічного університету Кравчука Миколи
Володимировича *на дисертацію Опаленка Дмитра Анатолійовича*
“Контрольна влада в Україні: від Вищої ради юстиції до Вищої ради
правосуддя”, подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук за спеціальністю 12.00.01 - теорія та історія держави і права; історія
політичних і правових учень

Дисертація Дмитра Анатолійовича Опаленка присвячена актуальній в
теоретичному і практичному відношенні темі – висвітленню
загальнотеоретичних аспектів розвитку контрольної влади в Україні, а саме в
площині переходу від Вищої ради юстиції до Вищої ради правосуддя, яка має
певний вплив на розвиток сучасної моделі державної влади в Україні в
цілому.

Особливої актуальності ця тема набула в сучасний період, що
пов'язано з активізацією державотворчих та правотворчих процесів,
проведенням реформ. Адже в такий період суттєво зростає необхідність
якісної зміни комплексу державних і правових інститутів, що ефективно
впливають на усі сфери оновленого суспільного життя. Розв'язання
теоретичних і практичних проблем зумовлене об'єктивною потребою
переосмислення та обґрунтованого визначення легітимної діяльності Вищої
ради юстиції України як інституту контрольної влади з урахуванням
особливостей її функціонування. Загальнотеоретична проблематика
дисертації про контрольну владу в Україні в аспекті Вищої ради юстиції
базується на досягненнях вітчизняної та зарубіжної юридичної науки, у тому

числі на результатах досліджень учених-фахівців загальнотеоретичної юриспруденції, а також конституційної та адміністративної юриспруденції.

Слід підкреслити, що дослідження контрольної влади в аспекті Вищої ради юстиції є також актуальним об'єктом теоретико-правового дослідження. Оскільки наукова розробка Д. А. Опаленка є витребуваною як з позицій загальнотеоретичної юриспруденції, так і з точки зору практичної діяльності, спрямованої на удосконалення чинної нормативно-правової бази. Узагальнення знань про цей державний інститут, про його функціонування і перспективи розвитку, цілком відповідає завданням загальнотеоретичної юриспруденції, з огляду на те, що ця галузь знань є наукою загальною, узагальнюючою і методологічною, а з позиції практики - це позитивно вплине в цілому на хід правової реформи правосуддя в Україні.

Посилює актуальність представленої наукової праці те, що наукова розвідка контрольної влади в Україні, а власне у ракурсі її інституту – Вищої ради юстиції у динаміці до Вищої ради правосуддя в Україні, на дисертаційному рівні була проведена вперше.

Дисертаційне дослідження Д. А. Опаленка здійснювалось відповідно до плану наукової діяльності кафедри загальнотеоретичної юриспруденції Національного університету “Одеська юридична академія” “Наступність та оновлення як тенденція розвитку держави і права сучасної України” та науково-дослідної роботи Національного університету “Одеська юридична академія” на 2011-2015 рр. “Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права” (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дослідження та визначення загальнотеоретичних підходів до удосконалення інституту контрольної влади – Вищої ради юстиції - передбачає звернення до науково-теоретичної спадщини вчених-правознавців, роботи яких у сукупності утворюють методологічну основу будь-якого дослідження. Дисертантом належним

чином опрацьовано нормативно-правову та джерельну базу, проаналізовано праці вітчизняних та зарубіжних учених, що досліджували та розробляли теоретичну базу вивчення особливостей інститутів контрольної влади.

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, конституції зарубіжних країн, закони та інші нормативно-правові акти, що регламентують діяльність Вищої ради юстиції України та аналогічних органів зарубіжжя.

Структурно дисертація складається із вступу, трьох розділів, поділених на дванадцять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Логічна структуризація роботи повністю відповідає меті і завданням дослідження. Високий ступінь вірогідності й наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження забезпечується застосуванням належного наукового інструментарію. Завдяки великому спектру методів наукового опрацювання і використаних джерел Д.А. Опаленку в цілому вдалося розв'язати поставлені в дисертації завдання. Основні з них: системний, інституціональний та антропологічний підходи, а також діалектичний метод, формально-логічний, порівняльно-правовий, метод історизму (хронології) та догматичного (логічного) аналізу. Все це забезпечило здобувачеві вдале формулювання наукових положень та висновків, винесених на захист. Доречно зазначити, що основні публікації введено в науковий обіг автором впродовж 2015-2016 рр., що вказує на повне наукове опанування темою на кінцевому етапі виконання дисертаційного дослідження. Аналіз представленої наукової розробки підтверджує, що автор повністю оволодів науковим апаратом. Отже, висновки, зроблені у дисертації із визначеної проблеми та вирішення постановлених наукових завдань є цінним як для удосконалення юридичної науки і практики в Україні, так і для підвищення ефективності контрольної влади в Українській державі.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації не викликає сумнівів. Положення дисертації ґрунтуються на об'єктивних теоретичних

дослідженнях, висновки є достовірними, обґрунтованими та базуються на теоретичних поглядах і міркуваннях автора. Автореферат відображає основні положення дисертації.

Наукова новизна одержаних результатів дисертації визначається тим, що це є перше у вітчизняній загальнотеоретичній юриспруденції комплексне дисертаційне дослідження, у якому на високому рівні теоретичного узагальнення розглядаються проблемні питання інституту контрольної влади в Україні – Вищої ради юстиції та особливостей її реформування у Вищу раду правосуддя. Дисертантом проаналізовано значний масив спеціальної правової літератури, присвяченої дослідженню окремих аспектів формування контрольної влади в Україні та особливостей розвитку одного з її інститутів – Вищої ради юстиції.

Заслужують на увагу наступні положення дисертації:

- запропоновано розглядати Вищу раду юстиції як інститут контрольної влади у сучасній Україні та віднести Вищу раду юстиції України до контрольної гілки влади, а також закріпити це на конституційному рівні;
- обґрунтовано думку щодо необхідності розширення повноважень Вищої ради юстиції України стосовно надання їй права законодавчої ініціативи у сфері судоустрою та статусу суддів, і це потрібно підтримати;
- удосконалено концепцію контрольної влади та її інститутів з позицій комплексного підходу, з уточненням таких понять, як “державна влада”, “розподіл державної влади”, “контрольна влада”, “інститути контрольної влади”;
- рекомендовано враховувати міжнародний досвід при законодавчому наповненні повноважень Вищої ради юстиції, зокрема, щодо забезпечення суддівської незалежності і представництва інтересів судової влади, а також висунуто пропозицію щодо необхідності створення нового механізму формування складу Вищої ради юстиції з метою збільшення в ній кількості представників судової влади.

Розділ перший – *“Методологічні підстави дослідження інститутів*

контрольної влади” присвячено розгляду загальнотеоретичних та методологічних аспектів дослідження контрольної влади. Автором зазначено, що контроль у діяльності органів, які уособлюють владу, не є їх основною функцією, контроль лише служить прикладом збереження балансу влад, їх незалежності, самостійності. Наявність існування контрольної влади серед інших можна констатувати лише за умов існування у органів, що її уособлюють, власної основної функції, відмінної від основних функцій інших влад, а саме контрольної функції, тобто контроль – це і є основна функція контрольної влади. Автором встановлено, що контрольна влада поступово формується у самостійну галузь державної влади, в якій діють особливі органи держави. Вона здійснюється різними органами і тому має сукупний характер. Специфіка цієї влади полягає у тому, що її органи є розосередженими і незалежними та кожен із них здійснює часткову функцію загальнодержавного контролю.

Також зазначається, що Вища рада юстиції є незалежним органом, який не відноситься до жодної з гілок державної влади згідно зі ст. 6 Конституції України. Вона формує висококваліфікований суддівський корпус та приймає рішення про порушення суддями та прокурорами вимог щодо несумісності та їх дисциплінарної відповідальності. Функціонально цей орган пов’язаний з усіма гілками влади.

У другому розділі – *“Правова природа Вищої ради юстиції як інституту контрольної влади в Україні”* досліджено теоретичні засади та нормативно-правові засоби організації та діяльності Вищої ради юстиції як органу контрольної влади в Україні. На стор. 101 дис. автор зазначає, що Вища рада юстиції є новим органом для правової системи, який не мав аналогів в історичному минулому України, а тому врахування досвіду існування схожих органів за кордоном та глибоке теоретичне осмислення її повноважень, порядку утворення та функціонування дало змогу чіткого визначення конституційно-правового та виокремлення загального теоретико-правового статусу Вищої ради юстиції. У сучасних умовах розвитку

української держави, як показав досвід роботи Вищої ради юстиції, на теперішній час з урахуванням потреби реформування правової системи, гармонізації законодавства України з міжнародним правом, принципами та стандартами Ради Європи, повноваження Вищої ради юстиції мають бути розширеними (стор. 154 дис.). Робиться акцент на тому, що у контексті докорінного реформування судової системи та вивчення конституційно-правового статусу Вищої ради юстиції, саме як окремого конституційного органу, вирішення питання щодо її місця в системі органів держави безпосередньо пов'язано з важливими науковими завданнями щодо необхідності удосконалення конституційного статусу, організації та функціонування Вищої ради юстиції, що мають на меті внесення відповідних змін до Конституції України та прийняття Закону України "Про Вищу раду правосуддя".

Розділ третій – *"Вища рада правосуддя як новий етап у розвитку контрольної влади в Україні"* присвячено розгляду особливостей діяльності Вищої ради юстиції та перспективи створення Вищої ради правосуддя із більш широким обсягом повноважень на сучасному етапі розвитку Української держави з урахуванням питань їх удосконалення. Автор аргументовано доводить, що Вища рада юстиції побічно впливає на правосуддя в Україні шляхом участі у формуванні кадрового складу суду та у вирішенні питання про притягнення суддів та прокурорів до відповідальності у межах закону. Тому стає очевидною проблема реформування Вищої ради юстиції з метою якісного виконання покладених на неї обов'язків, що містить у собі незаангажованість членів Вищої ради юстиції, відсутність корпоративності при прийнятті рішень, об'єктивність, повноту та оперативність в реагуванні на скарги та звернення. Слід погодитись з думкою автора (стор. 185 дис.) стосовно того, що у зв'язку зі зміною статусу Вищої ради юстиції (формування її складу, зміна її повноважень, передача повноважень Вищій кваліфікаційній комісії суддів до сфери її відання тощо) постає потреба і приведення назви фактично новостворюваного

конституційного органу у відповідність до низки висновків Венеціанської комісії та Консультативної ради європейських суддів – Вища рада правосуддя. Необхідність системного реформування українського правосуддя на теперішній час є однією з найважливіших потреб держави.

Апробація результатів дисертаційної роботи здійснювалась належним чином. Висновки були оприлюднені у доповідях на наукових конференціях, у тому числі всеукраїнських та міжнародних конференціях. Основні теоретичні положення дисертації є внеском автора до процесу подальшого удосконалення правових основ Вищої ради юстиції, а надалі – Вищої ради правосуддя. Положення дисертації становлять цінність та можуть бути використані у: а) науково-дослідній роботі – результати дослідження Вищої ради юстиції в Україні подано у концепції контрольної влади у сучасній державі, що формують базу для подальших досліджень концепту поділу влади в аспекті контрольної влади та її інституалізації, удосконалення системи інститутів контрольної влади в сучасній Україні та їх правового статусу; б) правотворчій діяльності – запропоновано зміни до чинного законодавства стосовно удосконалення функцій та правового статусу Вищої ради юстиції як Вищої ради правосуддя; в) навчальному процесі – при забезпеченні викладання таких юридичних дисциплін, як «Загальнотеоретична юриспруденція», «Конституційне право», «Адміністративне право», а також спецкурсу «Сучасна держава», при підготовці відповідних підручників та посібників.

Зауваження за змістом дисертації. Віддаючи належне здобуткам дисертаційного дослідження Д. А. Опаленка, разом з тим, як офіційний опонент, зобов'язаний звернути увагу на висновки й твердження, що викликають сумніви, відзначити певні упущення в роботі (суперечливі, сумнівні, недостатньо обґрунтовані положення, прогалини тощо).

1. Автор дисертаційного дослідження робить висновок про те, що існує законодавча потреба у закріпленні на конституційному рівні за Вищою радою юстиції України статусу інституту контрольної влади.

Підтвердженням цього є специфіка її правового статусу та повноважень, які визначено в Законі України «Про Вищу раду юстиції». Так, в Україні було фактично створено не відомий вітчизняній системі державної влади інститут контрольної влади – Вищу раду юстиції, здатну забезпечити судову систему високопрофесійними суддями для панування в державі принципів законності та дотримання прав і свобод громадян. Конституція України, визначивши, що державна влада в Україні здійснюється шляхом її поділу на законодавчу, виконавчу і судову та в організаційному відношенні ототожнивши розподілені функції влади між різними державними органами, оминула своєю увагою питання детермінації правового статусу Вищої ради юстиції у межах системи координат поділу державної влади. Вища рада юстиції належить до кола державних органів, місце яких визначається їх контрольно-наглядовими повноваженнями. Наділення Вищої ради юстиції контрольними повноваженнями сприяє виконанню трьох основних напрямів її діяльності – організаційного (участь у формуванні судових органів), дисциплінарного та наглядового. Виникає питання, яке значення має Вища рада юстиції у традиційній системі поділу влади на три гілки та на що може впливати своєю діяльністю в разі її виокремлення у четвертий різновид влади – контрольну. Доцільно деталізувати авторську відповідь?

2. На стор. 66 дисертації, на початку підрозділу 1.4 “Основні інститути контрольної влади в Україні”, автор класифікує органи контрольної влади за предметом. Якщо мова йде про Україну, то прокуратура є невдалим прикладом органів загального нагляду, оскільки функції загального нагляду прокуратура України вже немає. А до органів контролю за дотриманням прав людини дослідник відносить лише Уповноваженого ВРУ з прав людини. Можливо, було б варто пошукати інший критерій для класифікації органів контрольної влади.

Характеризуючи далі особливості правового статусу Уповноваженого з прав людини (стор.81 дисертації), Д. А. Опаленко вказує, що “...він не належить до будь-якої з гілок державної влади, а є органом особливого роду,

з унікальним статусом ...". З цим не зовсім можна погодитися, адже Уповноважений ВРУ з прав людини, відповідно до законодавства, здійснює парламентський контроль. А з 2014 року маємо посаду Уповноваженого Президента України з прав дитини, який структурно входить до Адміністрації Президента України.

3. Досліджуючи інституціоналізацію державної влади, автор зазначив, що неодмінним і домінуючим засобом розвитку і суспільного буття держави і права виступає соціальна інституціоналізація, тобто існування у формі історично визначених інститутів: норм, галузей, юридичних конструкцій, органів держави, громадських спілок і т. ін. Сама ж інституціоналізація виглядає як специфічна загальна закономірність виникнення, розвитку і функціонування всіх явищ державно-правового життя. Звідси виникає необхідність провести аналіз процесу державно-правової інституціоналізації та виявити внутрішню логіку та її соціальну сутність. Але враховуючи той факт, що інститут та функція тісно взаємопоз'язані між собою, постає необхідність визначити співвідношення між інституціональністю та функціональністю державної влади.

4. Незрозумілою з тексту дисертаційного дослідження є позиція відносно визначення місця Вищої ради юстиції в системі державних органів України та яку саме думку підтримує автор.

5. На нашу думку, автор сконцентрував увагу лише на аналізі важливих складових Вищої ради юстиції в Україні та в окремих інших країнах, стверджуючи, що аналогічні органи існують у багатьох країнах світу. Варто було б більш детально зупинитися на особливостях функціонування подібних інституцій в основних правових системах сучасності: провести порівняльний аналіз.

6. У роботі є незначні технічні недоліки, описки (для прикладу, на стор. 16, 17, 101, 102, 161, 165), дублювання (стор. 26 і 62-63), особливо це стосується не завжди вдалого перекладу висловлювань окремих учених.

Проте зазначені недоліки не є визначальними для загалом високої оцінки дисертації.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам МОН України. Зміст дисертаційної роботи висвітлений достатньо повно, виклад запропонованих в роботі положень базується на ґрунтовному опрацюванні бібліографічних джерел з проблематики дисертаційного дослідження. Автор сформулював свої висновки, які здатні стати значним внеском у розвиток вітчизняної юридичної науки. У цілому, дисертація Опаленка Д. А. є самостійною, завершеною науковою роботою, присвяченою загальнотеоретичному дослідженню інституту контрольної влади – Вищій раді юстиції та її реформуванню у Вищу раду правосуддя.

Таким чином, підсумовуючи, слід зазначити, що дисертація «Контрольна влада в Україні: від Вищої ради юстиції до Вищої ради правосуддя» є завершеною науковою працею, в якій отримано нові обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання поглиблення концептуальних та наукознавчих основ інституту контрольної влади – Вищої ради юстиції, а також відповідає встановленим вимогам, а її автор – Д. А. Опаленко заслуговує присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри теорії та історії держави і права
Тернопільського національного економічного університету,
кандидат юридичних наук,
доктор права Українського вільного університету, доцент

М. В. Кравчук

« 8 » грудня 2016 р.